

LOM-hört 41

Årgång 21, november 2014

Hemsida: www.projekt-lom.com

Nästan vuxen - snart är det dags för det livsavgörande beslutet att för alltid lämna den trygga barnkammartjärnen och erövra smålomsvärlden. – Foto: Erik Larsson

I detta nummer:

Ordföranden har ordet
Årets inventeringar - sänd in dina rapporter
LOM-Hörts framtid - på papper och/eller nätet?
Ledigt uppdrag - Facebook-ansvarig
PM om vindkraftverk och lommar - nu på hemsidan

Torbjörn Andersson - LOM-pristagare 2014
Ingen utsättning av gräsänder i smålomstjärnarna
Smålomsflottar - erfarenheter från Finland
De tjuvaktiga tärnorna
Gavia eller *Colymbus* - eller något annat?
- om lommarnas latinska släktnamn

Ordföranden har ordet

2014 bjöd på en vacker och solig sommar i stora delar av landet, och jag hoppas att ni alla fått fina upplevelser att minnas under hösten och kommande vinter - vare sig det handlar om besök hos storlommens sjöar eller smålommens tjärnar, eller andra minnesvärda stunder.

Inför hösten och vintern är det läge att ägna sig åt kanske mer krassa ting. Liksom flertalet andra ideella föreningar måste Projekt LOM ha ständigt koll på kostnadsläget. Även om föreningen är liten och allt arbete är obetalt kan den löpande verksamheten med bland annat styrelsemöten (i regel två gånger per år) och nyhetsbladet LOM-Hört inte bedrivas helt utan kostnader. Under flera år har en av våra medlemmar kostnadsfritt hjälpt till med kopiering och upptryckning, men sedan en tid tillbaka finns inte den möjligheten längre. Det betyder att föreningen nu har en underbalanserad budget, och det är naturligtvis inte hållbart att arbeta på det viset. Några tankar om hur vi kan hantera den här frågan framöver finns längre fram i det här numret.

Inom Projekt LOM har vi inte heller använt av oss av de möjligheter som Facebook erbjuder vad gäller kontakter och information, både inom föreningen och mellan medlemmarna, och för att göra oss med kända på andra håll. Skälet är enkelt - det har inte funnits möjlighet för någon i föreningens ledning att lägga ner den tid som krävs för att hålla en Facebook-sida städad och uppdaterad. Men vi är säkra på att det bland våra rapportörer och medlemmar finns en och annan som både har vana och intresse av Facebook. Du som vill göra en värdefull insats för Projekt LOM genom att ta hand om vår Facebook-sida är mer än välkommen att kontakta mig.

Projekt Lom får ständigt frågor, från medlemmar såväl som företag och myndigheter, om hur vindkraftverk kan påverka lommarna och deras häckning. Därför har vi nu ställt samman ett PM där vi sammanfattar problemetiken, med synpunkter på hur man kan agera, vilka frågor och önskemål man bör ställa m.m. PM:et kan hämtas hem via vår hemsida. Vi har redan fått positiv respons, från medlemmar såväl som konsulter som jobbar med vindkraftsutredningar och ansvariga myndigheter på några håll i landet.

Det här numret av LOM-Hört skickas också ut till några nytillkomna medlemmar, och till personer i övrigt som visat intresse för vårt arbete under våren och sommaren. Jag hoppas att ni känner er VÄLKOMNA till Projekt LOM och uttrycker en förhoppning om att ni värdesätter vårt arbete som ett bidrag till fågelskyddsarbetet.

Med detta önskar jag er alla en trivsamt höst och övervintring till nästa vår och LOM-säsong. Jag ser fram mot att bli kontaktad av några medlemmar som vill ta tag i och få ordning på vår Facebook-sida. Hösten och vintern kan ju vara en bra inkörningsperiod inför nästa häckningssäsong.

Henrick Blank

Årets lominventeringar – sänd in dina rapporter!

Med höstnumret av LOM-Hört kommer också den årligen upprepade PÅMINNELSEN om att sända in resultaten från årets inventeringar, i stora drag en "klippa, klistra och uppdatera"-version från höstnumret förra året. Totalt medverkade 147 personer med rapporter för 2013, och vid en avstämning den 1 november hade det kommit in uppgifter om årets häckningar från drygt 100 rapportörer, alltså något fler än vid motsvarande tid 2013. Men vi väntar med intresse på rapporteringen från er som ännu inte hört av sig.

Sedan några år skickar vi inte längre ut några nya inventeringsblanketter i vårutskicket - för att spara både på papper och på portokostnad. Blanketter och inventeringshandledning finns

på hemsidan, www.projekt-lom.com, men saknar du möjlighet att hämta hem blanketterna den vägen är du naturligtvis välkommen att kontakta Mats Eriksson (Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; tel. 031-94 87 91 eller 070-609 94 33) för att få papperskopior hemskickade via posten. Liksom tidigare skickas rapporterna till Mats Eriksson (Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; eriksson.tommered@telia.com).

Om Du redan har skickat in årets rapporter, eller meddelat att dina rapporter nu finns inlagda på Artportalen/SVALAN, utan att ha fått en bekräftelse via e-post eller "postverkspost" – hör av Dig till Mats så att vi kan klara ut om din rapportering har kommit på avvägar, och att vi inte missar att notera Dig som medlem för 2015.

OBS e-postadressen, eriksson.tommered@telia.com

LOM-Hörts framtid - på papper och/eller nätet?

Liksom flertalet andra ideella föreningar måste Projekt LOM ständigt ha kontroll över kostnadsläget. För en liten förening med medlemmarna spridda över hela landet är ett enkelt medlemsblad viktigt för informationen till rapportörer och övriga medlemmar, samtidigt som kopiering, häftning och utskick är en av de större kostnadsposterna. Det fungerar inte heller att helt gå över till utskick via e-post - inom föreningen, liksom samhället i övrigt, är det många som fortfarande inte har möjlighet att arbeta med e-post och internet.

Den lösning som vi funderat över inom Projekt LOM:s styrelse är ett fortsatt pappersutskick under våren men att höstutskicket går till via e-post till dem som uppgett en e-postadress och som pappersutskick till de övriga. Om du har några synpunkter på detta, eller vill ha en annan lösning för din del - hör av dig till Mats Eriksson, eriksson.tommered@telia.com.

Ledigt uppdrag - Facebook-ansvarig

Sedan några år har projekt LOM en Facebook-sida, men den har fört ett tynande liv. Samtidigt torde Facebook torde ha förutsättningar att utvecklas till ett bra och viktigt forum - både för kontakter mellan rapportörer och medlemmar inom föreningen, och för att bättre visa att vi finns för dem som delar vårt intresse för lommarna. Vi välkomnar alltså att någon, som både har vana och tycker det är roligt att arbeta med Facebook, tar sig an sidan. Om du tycker att Facebook är lika intressant som lommarna och är intresserad av uppdraget, är du VÄLKOMMEN att kontakta Henrick Blank, tel. 070-304 10 11, henrick.blank@webaid.se

PM om lommar och vindkraft - nu på hemsidan

Inom Projekt LOM får vi ett ökande antal frågor om hur lommarna kan påverkas av vindkraftverk i närheten av häckningsplatserna. Därför har vi tagit fram ett PM med information, både generellt om hur lommarna kan påverkas och mer konkret om vilka aspekter man bör tänka på och vilka frågor man kan ställa i kontakterna med ansvariga myndigheter, konsulter m.m., t.ex. vid samrådsmöten och om man ska ta fram en skrivelse.

PM:et finns på hemsidan, <http://www.projekt-lom.com/LOM.vindkraft-pm.140408.pdf>. Det ska vara ett "levande dokument" som ska uppdateras utifrån nya kunskaper och erfarenheter. Så har du frågor eller synpunkter på PM:et, kontakta Mats Eriksson; tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com. Samma gäller om du inte har möjlighet att hämta hem PM:et via "nätet".

Torbjörn Andersson – LOM-pristagare 2014

Torbjörn Andersson på exkursion. Foto: Torbjörn Westerberg.

Med årets LOM-pris ville vi uppmärksamma en del av veteraner som varit med varje år sedan starten 1994. Det finns flera värdiga kandidater men nog är Torbjörn Andersson från Växvik, mellan Arvika och Koppom i västra Värmland, en av de tappreste. Att han sedan några år är beroende av rullator för att ta sig fram, både hemma i servicelägenheten och utomhus, hindrar honom inte att fortfarande ta sig ut i fält och följa med i fågelårets växlingar. Och med hjälp av bilskjuts av goda vänner eller färdtjänsten håller han fortfarande några smålomstjärnor i trakten under uppsikt.

Årets LOM-pris delades ut en solvarm marsdag, hemma i servicelägenheten i Åmotfors. Det blev en trivsamt eftermiddag med mycket prat om fågellivet i västra Värmland, både förr och nu, tillsammans med några andra personer (och LOM-rapportörer) som följt fågellivet i trakten under många år; Harald Persson, Torbjörn Westerberg och Sören Andersson.

Mats Eriksson

*Utplanterade gräsänder och en ruvande smålom på stranden i bakgrunden.
Lommen tröttnade på änderna och häckningen avbröts. Foto: Sture Orrhult.*

Ingen utsättning av gräsänder i smålomstjärnarna

Redan 2004 blev Projekt LOM kontaktat av en av våra flitigaste rapportörer, Sture Orrhult i Dals-Ed, om en utplantering av ett stort antal gräsänder i två häckningstjärnar för smålom. Trots kontakter med ansvariga för utplanteringen, bland annat genom Dalslands Miljöcentral, har verksamheten fortsatt år efter år. Inom Projekt LOM bedömde vi att utsättningarna av gräsänder i häckningstjärnar för smålom inte hade stöd i Artskyddsförordningens regelverk, så därför skickade föreningen i november 2011 en formell skrivelse till den ansvariga tillsynsmyndigheten, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, med ett önskemål om att i god tid före häckningssäsongen 2012 kontakta berörda markägare och jakträttsinnehavare. Länsstyrelsen följde upp med en skrivelse i mars 2012 till markägaren, med information om att man bedömde att utsättningen av gräsänder inte hade stöd i Artskyddsförordningen. Markägaren svarade med att koppla in en advokat i ärendet. Under hösten 2013 följde Länsstyrelsen upp med att förbjuda utsättningarna. Beslutet överklagades men mark- och miljödomstolen avslög överklagandet i januari 2014. Ett nytt överklagande av markägaren avskrevs i nästa instans, mark- och miljööverdomstolen, i mars.

Märkligt nog är markägare och jakträttsinnehavare i sin fulla rätt att sätta ut bland annat gräsänder, med stöd av Jaktförordningen. Därför blev ärendet ett test på hur Artskyddsförordningen ska tillämpas i relation till regelverket för jakt. Nu vet vi, efter tio års arbete med informella kontakter och formella skrivelser, att en i och för sig helt laglig utsättning av gräsänder ändå inte får ske på ett sådant sätt att det finns risk för "skada eller förstörelse av fortplantingsområden" för de fågelarter som omfattas av Artskyddsförordningen, bl.a. de arter som är rödlistade och/eller är listade i bilaga 1 EU:s Fågeldirektiv

Inom Projekt LOM vet vi att liknande utsättningar planeras eller har skett i några smålomstjärnar på andra håll i landet. Med hänvisning till utfallet i det här ärendet finns det nu ett prejudikat på att sådana utsättningar inte får göras på ett sådant sätt att det finns risk för att smålom eller andra skyddsvärda fågelarter kan störas i sin häckning.

Mats Eriksson

Smålomsflottar - erfarenheter från Finland

Frågan om det meningsfulla med att sätta ut häckningsflottar för lommarna har kommit upp med jämna mellanrum över åren. Fördelarna är bland annat att risken för att boet rövas av räv och andra fyrfota predatorer minskar, och att flottarna kan flyta upp och ner med variationerna i vattenståndet. Nackdelar är bland annat att flottarna ibland tas över som viloplats för kanadagäss, och misstankar om att de ibland lockar bopredatorer som kråkor och korpar. Det finns också exempel på att flottor tagits över av sångsvan, trana, fiskmåsar eller fisktärna.

Vid det internationella lomseminariet som BirdLife Finland anordnade i september 2013 berättade Kalevi Eklöf och Pertti Koskimies om erfarenheter av häckningsflottar för smålom i Finland - med en del lärdomar som också kan vara användbara för svensk del. Här är några av dem, punktvis och kombinerat med erfarenheter från annat håll:

- Flotten ska vara ca 120 cm i fyrkant eller diameter, och den ska täckas med vitmossetorv, som enklast grävs loss på plats. Undvik grästuvor. De nykläckta smålomsungarna sätter i sig små vegetationsfragment, antagligen för att få igång tarm och matsmältning. Får ungarna i sig gräsfragment mår de sämre och kan dö.
- Flottens flytkraft bör förstärkas genom att man monterar tomma plastdunkar undertill, säkert fastsatta så att de inte lossnar. Tidigare rekommendationer om att använda frigolitskivor har visat sig vara mindre bra. Efter några år kan frigoliten smulas sönder. Flottens flytkraft försämras och den kanske kantrar, samtidigt som frigolitfragment flyter runt i tjärnen.
- Kanterna får inte vara för branta. Då blir det svårt för lommen att ta sig upp på flotten och äggen kan skadas eller rulla iväg.
- Flotten måste vara väl förankrad i botten med minst två linor, så att den ligger still utan att driva runt. Bottenfästena måste vara tunga och man måste vara säker på att fästlinan inte sliter sig. Betongblock gjutna i plasthinkar och med en rejäl fastgjuten fästkrok rekommenderas. Linorna ska vara en aning slaka, för att tillåta att flotten flyter upp och ner med variationer i vattenståndet.
- Placera flotten ganska långt från stranden, för att göra den mer svåråtkomlig för fyrfota predatorer eller nyfikna och kanske störande besökare. Är den södra stranden av tjärnen skogbevuxen kan man med fördel lägga flotten så att den skuggas under dagen.

Lägger man ut flottor åtar man sig också ett ansvar för tillsyn och underhåll. Det är till exempel viktigt att röja bort uppslag av gräs, sly och mindre buskar.

Mer information om undersökningar av smålom i Finland, inklusive synpunkter på flottor, hittar man på <http://www.birdlife.fi/suojelu/lajit/gavia/pdf/Koskimies.pdf>.

Mats Eriksson

Tjuvaktig? - Foto: Mats Eriksson

De tjuvaktiga tärnorna

I en av de två mycket välbesökta badsjöarna i Eksjö tätort, Långanässjön, häckar två par av storlom. Jag kallar dem Lisa och Lasse, respektive Lotta och Linus. I flera år var det Lisa och Lasse som var det produktiva paret, medan Lotta och Linus blott vid något tillfälle under åren sedan 1995 har lyckts med att få en unge på vingarna.

2012 skedde det en förändring. Lisa och Lasse misslyckades med sin ruvning, medan Lotta och Linus fick två stora ungar. 2013 var det dags igen för Lotta och Linus, och en skön sommarkväll i juli står jag på en brygga och njuter av deras familjeliv. Sommaren ska bli min finaste lomsommar hittills, då det varit "babyboom" hos lomfamiljerna.

Plötsligt händer det något otrevligt därute i viken. Ett par fisktärnor kommer flygande och börjar attackera lomfamiljen med aggressiva dykningar mot de små ungarna, som ville de skada dem eller rent av dränka dem.

Jag följer händelserna i kikaren. Efter ett par minuter kommer en av föräldrarna upp ur vattnet med en fisk i näbben och skall precis mata en unge, när en av tärnorna pilsnabbt roffar åt sig fisken ur näbben på lommen. Fräckt... men på något vis ändå glädjande att det var fisken och inte ungarna den tjuvaktiga tärnan var ute efter.

Jag följde lommarna hela sommaren tills ungarna nådde samma storlek som de vuxna. En dag i september saknades den ena ungen och vid de nästa besöken lyckades jag inte hitta den. Kan det vara så att en stor unge ger sig iväg på egen hand kortare tid eller för gott från de övriga i familjen? Jag har faktiskt varit med om det vid en annan av mina observationssjöar för många år sedan. Då brukade en av de två ungarna flyga in till föräldrarna och syskonet först om kvällen, varför man kunde tro att paret bara hade en unge i livet.

Hos ett annat par med två stora ungar uppehöll sig den ena i en vik för sig själv, och det var rena turen att jag upptäckte den.

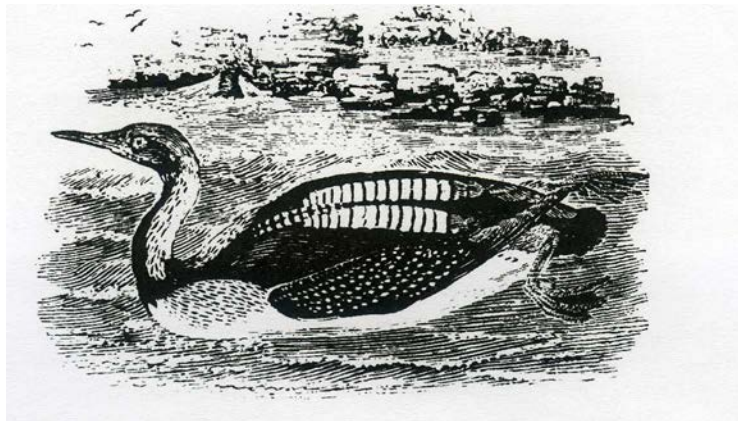
"Lommagumman" alias Karen Lund

Gavia eller Colymbus - eller något annat? - om lommarnas latinska släktnamn

Att världens fem lomarter alla räknas in i släktet *Gavia* är välkänt. Men de bland oss som påbörjade sin "fågelskådarkarriär" redan på 1960-talet (eller tidigare) noterade att i den tidens fågelböcker gick lommarna gick under släktnamnet *Colymbus*, och att det var snarligt

duvornas släktnamn *Columba*. Linné var den som först satte namn på lomsläktet, med släktnamnet *Colymbus*, och det är således det namn som enligt de namngivningsprinciper som gäller bör användas. Men just på grund av förväxlingsrisken med duvorna beslöt den internationella namngivningskommittén 1956 att byta till *Gavia*. Både *Colymbus* och *Gavia* anknyter till antika beteckningar på någon form av vatten- eller måsfåglar. Andra släktnamn som använts är *Eudytes* och *Urinator*, som båda bättre anknyter till lommarna som dykande fåglar. (*Urinare* betyder för övrigt att dyka på latin, om någon till äventyrs trodde något annat.)

Mats Eriksson

Colymbus, Eudytes, Urinator eller Gavia?

LOM-Föreningens styrelse

- Henrick Blank (ordf.), Klerebo Bergsäter 2, 564 91 Bankeryd; 070-304 10 11, henrick.blank@webaid.se
- Uno Skog (sekr.), Stilvägen 34, 791 44 Falun, tel. 023-100 48, uno.skog@spray.se
- Karen Lund (kassör), Oxtorgsgatan 12 D, 575 38 Eksjö; tel. 0381-140 11
- Owe Arnoldsson, Arnåsholm, 330 26 Burseryd; tel. 0371-521 00, 0485-441 15, owe_arn@hotmail.com
- Leif Carlsson, Ekgatan 34 G, 632 23 Eskilstuna; tel. 016-51 41 81, 070-522 62 95, mihack11@gmail.com
- Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com
- Peter Lindberg, Zoologiska inst., Box 463, 405 30 Göteborg; tel. 031-773 36 42, 070-209 23 15, peter.lindberg@bioenv.gu.se
- Jenny Pleym, Tyvik 1, 511 74 Skephult; 033-35 30 13, Jenny.Pleym@gmail.com

Bilder och bidrag till LOM-Hört

Några få personer i ledningen för Projekt LOM står för huvuddelen av materialet i LOM-Hört. Vi ser gärna fler bidrag i form av bilder och texten om dina upplevelser. Eller du har kanske synpunkter i övrigt på hur vi arbetar inom Projekt LOM?

Skicka dina bidrag till LOM-Hörts redaktör, Kristina Eriksson, kristina.tommered@gmail.com, eller till Kristina Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome

Bilderna sänder du som egen fil och de ska vara högupplösta (2000 px längsta sida och 300 dpi räcker bra).

Deadline för vårnumret är den 15 januari 2015